מסורת הש"ס

א) לעיל נ: לקמן פז:. ב) [עי' תוספות בכורות כח: ד"ה דן לא הדין]. ג) ב"ק ק. ודף קח: לקמן נ. בכורות כח:. ד) [לקמן נ. ע"ש כתובות פד: ק.]. ה) [נ"ל רב אפי וכ"ה לקמן]. ו) [לקמן נ.]. ז) נ"ל ביצוע. ח) [תוספתא פ"ח]. ט) ד"ה מדאוריתא. י) ד"ה ד"ה. כ) ד"ה ואם. ל) נ"ל רבה.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מקשינן וכו' פשרה לדין ומוכח:

מוסף רש"י

שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין. דפליגי בפשרה ואמעיגן ר' אבהו דבדין כולהו מודו דצעינן ג' (לעיל ב:). טעה בדבר משנה חוזר. שטעותו מנוי בדבר המשנה אין דינו דין (לקמן לג.) דין הטועה בדבר המשנה שלא עשה כמשנה חוזר, ולא אמרינן מה שעשה עשוי ושלם מביתו אלא בטועה בשיקול הדעת (כתובות ק.).

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין לז טוש"ע מ"מ סימן כה סעיף ג:
מג ב מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' ה:
מד ג מיי' שם הלכה כ טוש"ע שם סעיף ג:
מה ד ה מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קז טוש"ע מ"מ סימן יג סעיף ז:

רבינו חננאל

ור' אבהו פליג עליה ואמר לדברי הכל שנים שדנו אין דיניהם דין ומותיב ר' אבא עליה מהא דתנן בבכורות פ"ד (כח ע"ב) דן את הדין דיכה את החייב כו' ומשני מהניתין דקבלוה עלייהו. ואקשינן אי הכי ישלם מביתו הא א"ל רב לרבה בר בר חנה אי קבלוה עלייהו לא תשלם. ומשני כגון דאמרו ליה על מנת כן קבלינך עלן דדיינת לן דין תורה: **ירושלמי** מה שעשה עשוי מה שטעה בשיקול הדעת וישלם מביתו שהגיס עצמו לדון יחידי דין תורה ותנינן אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא א'. א"ר אמי מומחה [שכפף] ודן דינו דין ר' אבהו יתיב דאין לגרמיה א"ל תלמידו לא כן אלפן ר' אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד. אמר לון כיון דחמן (ר') יתי יתיב דאין לגרמי ואינון אחיין כמאן שקבלוני עליהן דמי. ותנן במה דברים אמורים בזמן שלא קבלם אבל קבלם עלייהו דן אפילו יחידי ואסיקנא טעה בדבר משנה חוזר הדין בשיקול הדעת כגון דאשכח פלוגתא דתרי תנאי או דתרי אמוראי וסוגיא דשמעתא כחד מינייהו פי' מקשו ומפרקו אליבא דחד מינייהו ואזל הוא ופסק דינא כאידך דלא סוגיא דשמעתא כוותיה היינו טועה בשיקול הדעת ומה שעשה עשוי וישלם מביתו: **ירושלמי** בכתובות פרק הכותב לאשתו (הל' ג) דין ודברים אין לי בנכסיך הכל מודי שאם טעה בשיקול הדעת שאין חוזרין טעו בדבר תורה מחזירין מה פליגו בטעות משנה ר' יוחנן אמר טעות משנה שיקול הדעת. ריש לקיש אמר טעות משנה דבר תורה היא טעות משנה היא טעות זקנים (תורה היא טעות משנה היא טעות זקנים) תלתא תנאי פליגי בפשרה חד רשב"ג דתני פשרה בשנים. שני ר' מאיר שלישי חכמים החולקים עמו דתניא ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א פשרה ביחיד

גברא אגברא. רבי אבהו דמשמואל שמואל סבר פליגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל: **דן אם הדין.** במומחה ליכא למימר מדקתני סיפא אם היה מומחה לב"ד: **דן אם הדין. ומשלם מביתו.** בפירקין דלקמן (דף נג.) מוקי לה שגגת ומתן ביד. מדקתני מה שעשה עשוי אלמא דיניה דינא דאי לא דינא ליהדר: **דין תורה.** וכיון דטעה לאו דין תורה הן: **בדבר משנה.** שמשנה מפורשת שטעה בה: **חוזר.** מחזיר את הדין ואינו משלם מביתו דכיון דבדבר מפורש הוא אין דינו דין: **וסוגיא דעלמא.** הילוך דינא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך הלכך דינייה לא הדר וכיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר אלא בעי דין דנקט לא בעי לשלומי דאמר ליה פסקת לי לדינאי ומיהו איהו בעי שלומי כיון דסוגיין דעלמא כאידך: **לימא כתנאי.** הא דאמרינן דשמואל ור' אבהו פליגי: **ביצוע.** פשרה: **סברוה.** רבנן אמוראי בני הישיבה וכעו למימר מהכא דבדשמואל ורבי אבהו פליגי: **דכולי עלמא.** רבנן ורבי מאיר: **מקשינן פשרה לדין.** דכתיב (שמואל ב ח) משפט ולדקה ואמרינן לקמן [ע"ב] דזהו ביצוע אלמא דאיתקוש למשפט: **אלמא תנאי.** פליגי בפשרה ר"מ סבר בשלשה רבן שמעון בן גמליאל סבר לעיל (דף ה:) בשנים ורבנן דפליגי אדרבי מאיר סברי ביחיד: **מאן דאמר תרי אפילו בחד.** מכשר דכיון דלא מקשינן ליה לדין מה לי תרי מה לי חד: **תיסגי בתרי וליקני מיניה.** דכיון דקנו מיניה למה לי בית דין לא תהא אלא מתנה בעלמא ומדעתו והיא מתקיימת אלא להכי בעינן תלתא לייפות כח בית דין דאף על גב דלא קנו מיניה לא ניהדרו: **והלכתא פשרה צריכה קנין.** ואפילו נעשית בשלשה: נגמר דעתך צריכה קנין למ"ד צריכה תלתא ל"ל תסגי בתרי וליקני מיניה ה)והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן ו)כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה נגמר

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג ז)והאמר רבי אבהו שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין גברא אגברא קא רמית **גופא** א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין ח)איתיביה רבי אבא לרבי אבהו א"דן ט)את הדין וזיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו הכא במאי עסקינן דקיבלוהו עלייהו אי הכי אמאי משלם מביתו דאמרו ליה דיינת לן דין תורה א"ל רב ספרא לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה י)והאמר רב ששת א"ר ה)(אמי) כ)טעה בדבר משנה חוזר אלא דטעה בשיקול הדעת היכי דמי ל)בשיקול הדעת אמר רב פפא מ)כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא אליבא דחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת לימא כתנאי ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א נ)פשרה ביחיד סברוה לכ"ע מקשינן פשרה לדין מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר דין בשלשה ומר סבר דין בשנים לא דכ"ע דין בשלשה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן פשרה לדין ומר סבר לא מקשינן פשרה לדין לימא תלתא תנאי בפשרה דמר סבר בשלשה ומר סבר בשנים ומר סבר ביחיד אמר רב אחא בריה דרב איקא ואיתימא רבי יימר בר שלמיא מאן דאמר תרי אפילו חד נמי והאי דקאמר תרי כי היכי דליהוו עליה סהדי אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי סלקא דעתך דלמ"ד תסגי בתרי וליקני מיניה אמאי לא אמר רב אשי דלא מקשינן פשרה לדין אלא

לפרס דדוקא נקט בחזקת הבתים (ב"מ דף מ. וסס) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה לריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד והא דנקט התם בפני ב' משום דאין לריך לומר כתובו ואין רלויה מלאן כלל דיכול להקנות בפני שנים לקיים הפשרה שעשה ביחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מו. וסס) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מעכע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר ופשוט מייה דאין ניקנית בחליפין דדוחק היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא ש"מ דודאי מהני ויש דוחין משום דסמס גורן מלויין בה בני אדם (ס):

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע.

כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיתסר אלא אם פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין בהטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרלה לפשרה בשום ענין ופירש בקונטרס שכבר אמרו אם פלוני אתה זכאי ואם פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל קשה מאי ביעוא שיין השתא אחר שנפסק הדין לגמרי ובדוחק י"ל שלא יטעו אותו לומר לו ירלאים אנו שמא טעינו בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הבילוע כדי ליפטר מעונש שבועה (ס):

אבל אהרן. פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי:

טחנה ואפאה. להכי נקט ואפאה לפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף נ.) הסופגנין והדובשנין והאיספקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין:

אלא כנגד יהודה. והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה תמר שיבאו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא ולא בהיתתא:

ונמצא חזק רודפו. פירוש לדיין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו:

לא תכנים את דבריך. גבי (ד) רש ועשיר לא שייך לשון ירלאה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד: כנגד

[א]**נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע:** סרמ"ש בנק"ש סימן: [ב]**ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר** [1]**בוצע ברך נאץ ה' אלא** [ג]**יקוב הדין את ההר** [ד]**שנאמר** [2]**כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר** [3]**תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגזל** [ז]**סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך** [2]**אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר** [4]**ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר** [2]**מצוה לבצוע שנאמר** [5]**אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר** [6]**ויהי דוד עושה** [ח]**משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו** [ט]**(וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא** [י]**(רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר** [7]**פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול יכול לנטשו** [יא]**(וריש לקיש) אמר** [ד]**שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא'** [2]**לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר** [ה]**מניין** [יב]**לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש** [ג]**רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא'** [8]**ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא'** [9]**אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר** [10]**ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל** [ו]**עמכם בדבר משפט** [יא]**אין** [ג]**לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב** [ח]**איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני** [ט]**והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה**

מצוה

גנמר דדין. שאמרו אים פלוני אתה זכאי אים פלוני אתה חייב: **אסור לבצוע.** משבאו לדין אסור לדייניים לבצוע: **המברך.** המשבח: **אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום.** (ג) וכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: **פורה אמת וגו'.** משתעי באהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): **הרי שגזל כו'.** וכולא לשון גזילה דכתיב (משלי ל) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח: **כנגד יהודה.** שהיה לו לומר נחזירנו לאביו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: **אתאן לתנא קמא.** תנא קמא דאמר אסור לבצוע דריש ליה להאי משפט וצדקה שהיה דוד דן את הדין ומייב את החייב ולא שהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו: **פוטר מים ראשית מדון.** אם באת לפטור ולהשליך המריבה המשולה כמים כדלקמן (ה) ולשון שלום ביניהן: (ו) **ראשית מדון.** קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: **נעשהו.** ורלוף אחר השלום: **קשה.** בעל מריבה מטריח דיינין: ה"ג **שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו.** רודף את הדיין להפך את הדין: **שיושב לפני רבו.** ונא דין לפני רבו ולא לפניו ולאה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין מניין שלא יחלוק כבוד לרבו ושמוק תלמוד כו'. ולקמן (דף ז.) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כיעום הוא: **אם מי הן מעידין.** כאילו הן מעידין בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ת.) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: **ועמדו שני האנשים אשר להם הריב.** ואוקמינן במסכ' שבועות (דף ל.) בעדים הכתוב מדבר: **מה לי לנער הזה.** שאם אטעה אינגע: **תלמוד לומר.** ביהושפט (ג) עמכם בדבר המשפט לפי מה שעם לבבכם שלבבכם טוה בדבר כלומר בטעותיהם עמכם במשפט לפי אותן דבריס תשפוטו ולא תיענשו: **דאין לו לדיין.** לירא ולמנוע עלמו מן הדין: **אלא.** לפי מה שעיניו רואות לידון ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש: **היכי דמי גמר דין.** דאמרינן לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:

מצוה

מסורת הש"ס

מו א מי' פכ"ג מהלכ' סנהדרין הל' ד סמג עשין קו טוש"ע מ"מ סי' יב סעיף ב:

מז ב מי' פ"א מהלכות כלכות הלכה יט וע"ש כס"מ סמג עשין כז טוש"ע מ"מ סימן קנו סעיף א:

מח ג מי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש"ע מ"מ סי' יב סעיף ב:

מט ד מי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

נ ה מי' שם הל' ב סמג שם טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף כב בהג"ה ועוש"ע מ"מ סי' ע ס"ו:

נא ו מי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין שם ולאוין רז רח טוש"ע מ"מ סי' ח ס"ב:

נב ז מי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע מ"מ סימן עו סעיף ד בהג"ה וסעיף ה:

נג ח מי' פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג ופכ"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע מ"מ סי' יב סעיף ב וסימן יז סעיף א:

תורה אור השלם

1. כִּי הָלֵל רָשָׁע עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵע בֵּרֵךְ נִאֵץ יְיָ: תהלים י ג
2. לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: דברים א יז
3. תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעָוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: מלאכי ב ו
4. וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֲחִיו מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ: בראשית לז כו
5. אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ אֱמֶת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: זכריה ח טז
6. וַיִּמְלֹךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל עַמּוֹ: שמואל ב ח טו
7. פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלַּע הָרִיב נְטוֹשׁ: משלי יז יד
8. וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְיָ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַּיָּמִים הָהֵם: דברים יט יז
9. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: תהלים פב א
10. וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפֹּטוּ כִּי לַיְיָ וְעִמָּכֶם בְּדַבַּר מִשְׁפָּט: דברי הימים ב יט ו

רבינו חננאל

ואסיק' והלכתא פשרה צריכה קנין: ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה בוצעו. שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ודרש ר' זה המקרא כזה הענין דן את הדין וזיכה את הזכאי אע"פ שלא שילם מתוך כיתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו. וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: **רבי** יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי המשפט לאלהים הוא (וידענו) ויהיו העדים יודעין לפני מי הן מעידין שנאמר ועמדו שני האנשים וקי"ל בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר

גליון הש"ס

גמרא והא ר"ה תלמידיה דרב. עיין שבת דף קכח ע"א וש"נ:

הגהות הב"ח

(א) גמרא ועמכם בדבר המשפט אין: (ב) רש"י ד"ה אבל וכו' דכיון שהיה: (ג) ד"ה מ"ל ביהושפט ועמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה וכו' בטעותיהם המשפט לפי: (ד) תוס' ד"ה לא וכו' גבי רבו ועשיר לא שייך:

מוסף רש"י

ברוצע ברך. גוזל ומברך, בוצע כמו (משלי ל) בוצע בצע (ב"ק צד:). אין לו לדיין אלא מה שעיניו ראוות. כדתני במס' נדה בשלהי פ"ג (כ:) רבי ראה דם בגילה וטימא, ראה ביום וטהרו, המתין שעה אחת חזר וראה חזר וטימא, אמר אוי לי שמא שעיתי, ומקשינן ולאי טעה, דתניא לא יאמר מכם אילו היה לא היה טמא, אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והוא הדין לדבר התלוי בסברא, דאין לו אלא מה שלבו רואהו, ומקשה לן מומכם בדבר המשפט, עמכם בדבר עמכם במשפט, אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות (רשב"ם ב"ב קלא:).

ה) [תוספס' פ"ח], ו) [תוספס' פ"ח], ז) [יבמות לב.], ח) רש"ל גור' הך שנאמר אחר וכן משה וכו' [וכ"ל בתוספ'], ט) ב"ק לד. ע"ש, י) משפט ולדקה לכל עמו והלא כל וכו' כל"ל. רש"ל [וכ"ל בתוספתא], יא) רש"ל מ"ז, יב) [בע"י ליתא], יג) [בס"ח: אי אתה יכול לנטשו], יד) [בתוספ' איתא ר' יהושע בן לקיש אבל בריר"ף והרא"ש אית' ר' יהודה בן לקיש וכ"ל בשלמות פרש' משפטים סי' נח וכ"ל בתנחומא משפטים ו], טו) [שבועות לא. ע"ש בתוספות ד"ה וכולה], יז) ניר' רש"ל ואמר ר' חנין לא תכנים וכו' וכן העתיק הס"מ פכ"ג מהל' סנהד' דין ב ואולם דע דבתוספ' לא מזכר ר' חנין כלל אלא הכי אי' ר"י ב"ק אומר וכו' שגמ' לא תגורו מפני איש לא תכנים דבריך וכו' וכ"ל בשלמות סי' נה [ובתנחומא משפטים ו] אמנם בר"ף והרא"ש אית' בגירי' רש"ל הנ"ל, יח) ב"ב קנא. [נדה כ:], יט) [דף ז.], כ) הוא דבור אחד לדלעיל מיניה, כא) [ועיין תוספות קידושין סה: ד"ה לא קידושין], כב) [ועי' תוספות ב"ק סט. ד"ה חייב ותוספות ב"מ יח. ד"ה חייב],

כג) [יבמות לב.], כד) רש"ל גור' הך שנאמר אחר וכן משה וכו' [וכ"ל בתוספ'], כה) ב"ק לד. ע"ש, כו) משפט ולדקה לכל עמו והלא כל וכו' כל"ל. רש"ל [וכ"ל בתוספתא], כז) רש"ל מ"ז, כח) [בע"י ליתא], כט) [בס"ח: אי אתה יכול לנטשו], ל) [בתוספ' אית' ר' יהושע בן לקיש אבל בריר"ף והרא"ש אית' ר' יהודה בן לקיש וכ"ל בשלמות פרש' משפטים סי' נח וכ"ל בתנחומא משפטים ו], לא) [שבועות לא. ע"ש בתוספות ד"ה וכולה], לב) ניר' רש"ל ואמר ר' חנין לא תכנים וכו' וכן העתיק הס"מ פכ"ג מהל' סנהד' דין ב ואולם דע דבתוספ' לא מזכר ר' חנין כלל אלא הכי אי' ר"י ב"ק אומר וכו' שגמ' לא תגורו מפני איש לא תכנים דבריך וכו' וכ"ל בשלמות סי' נה [ובתנחומא משפטים ו] אמנם בר"ף והרא"ש אית' בגירי' רש"ל הנ"ל, לג) ב"ב קנא. [נדה כ:], לד) [דף ז.], לה) הוא דבור אחד לדלעיל מיניה, לו) [ועיין תוספות קידושין סה: ד"ה לא קידושין], לז) [ועי' תוספות ב"ק סט. ד"ה חייב ותוספות ב"מ יח. ד"ה חייב],

מצוה למימרא להו. בריש׳א אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו תנא קמא איכא בינייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת״ק סבר רשות היינו דר״ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר [1]וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א״ר בנימין בר יפת א״ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי [2][ב]אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה והני תנאי [3]פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא [ג]דאמר רב המנונא [3]אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע״י ושת״י שב״ע זמירו״ת הו״א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א״ל שמואל לרב יהודה [2]קרא כתיב [4]כה אמר ה׳ על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [5]כי שבע יפול צדיק וקם [ד](ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [6]וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב [7]בעצלתים ימך המקרה וגו׳ ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא [7]דרחיצנא עליה [8]אדייה לגזיזיה וקם א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [8]גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו׳ ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב [9]ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת [9][ו]ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה [10]וכתיב [10]והבית אשר בנה המלך שלמה לה׳ ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב [11]כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו׳ מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא [12]ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא [13]תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא [14]אוגר בקיץ בן משכיל: אמ״ת ממו״ן ירא״ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [ד]כל דיין שדן דין [ה]אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר [15]אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [16]משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳ וגו׳ ואמר רבי שמואל בר [ז](נחמן) אמר רבי יונתן [ה]כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר [17]אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה׳ יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [ו]לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר

מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו תנא קמא איכא בינייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת״ק סבר רשות היינו דר״ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר [1]**וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א״ר בנימין בר יפת א״ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי** [2][ב]**אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה והני תנאי** [3]**פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא** [ג]**דאמר רב המנונא** [3]**אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע״י ושת״י שב״ע זמירו״ת הו״א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א״ל שמואל לרב יהודה** [2]**קרא כתיב** [4]**כה אמר ה׳ על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב** [5]**כי שבע יפול צדיק וקם** [ד](ורשע יפול באחת) **ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב** [6]**וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב** [7]**בעצלתים ימך המקרה וגו׳ ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא** [7]**דרחיצנא עליה** [8]**אדייה לגזיזיה וקם א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב** [8]**גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו׳ ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב** [9]**ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת** [9][ו]**ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה** [10]**וכתיב** [10]**והבית אשר בנה המלך שלמה לה׳ ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב** [11]**כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו׳ מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא** [12]**ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא** [13]**תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא** [14]**אוגר בקיץ בן משכיל: אמ״ת ממו״ן ירא״ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן** [ד]**כל דיין שדן דין** [ה]**אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר** [15]**אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר** [16]**משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳ וגו׳ ואמר רבי שמואל בר** [ז](נחמן) **אמר רבי יונתן** [ה]**כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר** [17]**אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה׳ יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן** [ו]**לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר**

כנגד מעשה העגל. אקרא דתורה אמת קאי כדכתיב בסיפיה ורכיס הטיב מעון שיהא להם תקנה כדמסיק: **אלא** על דברי תורה. והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא.) שטאלין לו נשאת ונתת באמונה ואח״כ קבעת עתים לתורה אתם באדם שעוסק בתורה מיירי אלא שלא קבע עתים והכא מיירי כשלא עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה ומ״מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו במה שנטשו מדברי תורה [ב]:

לגודא דגמלא. וה״ק פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא ראשית מדון: שאינו

כנגד מעשה העגל. אקרא דתורה אמת קאי כדכתיב בסיפיה ורכיס הטיב מעון שיהא להם תקנה כדמסיק: **אלא** על דברי תורה. והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא.) שטאלין לו נשאת ונתת באמונה ואח״כ קבעת עתים לתורה אתם באדם שעוסק בתורה מיירי אלא שלא קבע עתים והכא מיירי כשלא עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה ומ״מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו במה שנטשו מדברי תורה [ב]:

לגודא דגמלא. וה״ק פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא ראשית מדון: שאינו

מסורת הש״ס

[א] עמ״ש תוספו׳ גיטין סח. ד״ה וכתיב), [ב] שבת לא. [קדושין מ:]; [ג] [אין זה בפסוק אלא כך אומה ורשעים יכשלו בדעה ודע דבילקוט ליתא לג׳ תיבות הללו], [ד] [מרגוס של בעת לריתאן], [ה] [פי׳ הריס פלי זייגו עלי ערוך ערך גז ר״], [ו] [ובקוף ד:, ו] ולבסוף כתיב והבית. כל״ל רש״ל, [ז] [שוטה עז.] [ע׳ תוס׳ שבת י. ועוד ביתר ביאור בתו׳ כ״ב מ: ד״ה דין ותוס׳ מגילה עו: ד״ה זה], [ח] [ל״ל נחמני], [ט] יבמות קט:, [כ] רש״ל כ׳ שהוא דיבור אחד עם לעיל, [ל] בע״י: הכפורת בתמיס ותלי תרכו, [מ] [וע״ע תוס׳ קדושין מ:];

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה פוטר מים המתחיל ופותח בקבוצה ראשית מדון הוא:

מוסף רש״י

תחילת דינו. ליום הדין, תחילת מצוות שעליו מפני מה לא עסקת בתורה (קדושין מ:). **פוטר מים.** הפוקד עול תורה, ראשית מדון. הוא תחילת דינו, ולא מיס אלא תורה, דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים (קדושין מ:). **ארון תשעה.** ונוכחו, דכתיב ותמה ותלי קומתו, ותמה בת שבה טפחים (סוכה ז:). **אל תגזול דל כי דל הוא.** אל תגזלנו כי תרתלו דל, בעבור שהוא דל ואין לו כח לעמוד נגדך (משלי כב כב).

רבינו חננאל

אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ואף על גב שנתגלה הריב וכן יש לו לדיין לומר לאדם חזק איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא החזק רודפו לדיין וכו׳ ור׳ תנחום בר חנילאי דריש האי קרא פוטר מים ראשית מדון במעשה דאהרן בעגל שנא׳ וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה אמר רבי אלעזר ראה חור זבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא קטלי נמי לדידי ומתקיימא בהן אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונביא ולית להו תקנתא בתשובה לעולם אפשר אטרדם במעשה העגל אפשר דהדרי בתשובה והויא תקנתא וכו׳. ואסיקנא כל דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה על ישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וגו׳ והמעוות מסלק שכינה שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳. וכל דיין שנוטל ממון מזה שלא כדין ונותנו לזה הקב״ה גובה נפשו ממנו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואומר כי ה׳ יריב ריבם וגו׳.

עין משפט נר מצוה

נד א מיי׳ פכ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש״ע מ״מ סימן יב סעיף ב:

נה ב מיי׳ פ״ג מהל׳ מ״מ הלכה ה סמג עשין יב ונעוור וש״ע י״ד סימן רמו סעיף יט:

נו ג מיי׳ פ״ג מהלכות תשובה הלכה ה:

נז ד ה ו מיי׳ פכ״ג מהלכות סנהדרין הל׳ ט ע סמג עשין קז טוש״ע מ״מ סימן מ ס״ב:

תורה אור השלם

1. וַיַּרְא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמַר חַג לַיְיָ מָחָר: שמות לב ה
2. רְאֵה יְיָ וְהַבִּיטָה לְמִי עוֹלַלְתָּ כֹּה אִם תֹּאכַלְנָה נָשִׁים פְּרִיָם עֹלְלֵי טִפָּחִים אִם יֵהָרֵג בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא: איכה ב כ
3. פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן וְלִפְנֵי הִתְגַּלֵּע הָרִיב נִטְּשׁוּ: משלי יז יד
4. כֹּה אָמַר יְיָ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מְכָרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: עמוס ב ו
5. כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם וְרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְּרָעָה: משלי כד טז
6. אם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה רְצוּף אֱלֹהִים וְיָקְלַתָּ עָמֹד וְגַם כָּל הָעָם הַזֶּה עַל מְקֹמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם: שמות יח כג
7. בְּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת: קהלת י יח
8. גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בּוֹ אֹכֵל לַחְמִי הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב:
תהלים מא י
9. וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות כה כב
10. וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַיְיָ שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ: מלכים א ו ב
11. כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי:
ישעיהו סו א
12. בְּרִמֹּנִים תִּטַּע וְעָבְדָתָ וְיַיִן לֹא תִשְׁתֶּה וְלֹא תֹאגֹר כִּי תֹאכְלֶנּוּ הַחֻלָּעַת: דברים כח לט
13. תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַּקָּצִיר מַאֲכָלָהּ:
משלי ו ח
14. אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מַבִּישׁ:
משלי י ה
15. מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט:
תהלים פב א
16. מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְיָ אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ: תהלים יב ו
17. אַל תִּגְזֹל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר: כִּי יְיָ יָרִיב רִיבָם וְקֹבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: משלי כב כב-כג

מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו תנא קמא איכא בינייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת״ק סבר רשות היינו דר״ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר [1]וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א״ר בנימין בר יפת א״ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי [2][ב]אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה והני תנאי [3]פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא [ג]דאמר רב המנונא [3]אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע״י ושת״י שב״ע זמירו״ת הו״א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א״ל שמואל לרב יהודה [2]קרא כתיב [4]כה אמר ה׳ על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [5]כי שבע יפול צדיק וקם [ד](ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [6]וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב [7]בעצלתים ימך המקרה וגו׳ ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא [7]דרחיצנא עליה [8]אדייה לגזיזיה וקם א״ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [8]גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו׳ ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב [9]ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת [9][ו]ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה [10]וכתיב [10]והבית אשר בנה המלך שלמה לה׳ ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב [11]כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו׳ מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא [12]ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא [13]תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא [14]אוגר בקיץ בן משכיל: אמ״ת ממו״ן ירא״ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [ד]כל דיין שדן דין [ה]אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר [15]אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [16]משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳ וגו׳ ואמר רבי שמואל בר [ז](נחמן) אמר רבי יונתן [ה]כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר [17]אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה׳ יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [ו]לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר

עשרה. גובה מן הקרקע הרי שהקב״ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתה ואמי[ג]: **ולבסוף.** בבהמ״ק היה גבוה שלשים אמה ואורכו ששים וכשחטאו נאמר להם איזה בית אשר תבנו לי שאוכל שכינתי להיות מצומצמת בתוכו: **עפה אקוס.** אסתלק משער ב״ד: מטתו